Na každém překladu, a na čínském zvlášť, je nejtěžší jej odevzdat, říká profesor Král, laureát čínské státní knižní ceny za mimořádné překladatelské zásluhy

Prof. Oldřich Král je jednou z nejvýznamnějších postav české sinologie. Kromě působení na Ústavu české literatury a komparatistiky FF UK, kde se zabývá především starou čínskou literaturou, filozofií a uměním, se věnuje také překladatelství. Za svou práci získal v roce 2010 Státní cenu za překladatelské dílo; letos mu byla 22. srpna v rámci slavnostního zahájení mezinárodního knižního veletrhu v Pekingu udělena čínská státní knižní cena za mimořádné překladatelské zásluhy. Mezi jeho nejdůležitější knižní překlady patří např. *Sen v červeném domě*, *Literáti a mandaríni* či Sunovo *O válečném umění*, *Kniha proměn*, *Mistr Zhuang – Spisy*.

Kdy jste se rozhodl věnovat se staré čínské literatuře a proč?

K sinologii jsem přišel na doporučení anglisty-amerikanisty Zdeňka Vančury a po domluvě s prof. Jaroslavem Průškem. Celé to bylo motivované tím, že jsem přišel na fakultu s představou obecné a srovnávací literatury (Václav Černý), tento obor byl v té době (v podstatě z politických a snad i ideologických důvodů) zastaven a nadlouho zrušen. Amerikanista Vančura měl s čínskou literaturou zřejmě mimořádně silnou zkušenost přes svůj překlad amerického převodu klasického čínského románu *Příběhy jezerního břehu* (česky jako *Všichni lidé jsou bratři*). Inspiroval mne představou založit mé srovnávání na srovnání

radikálně jiných zkušeností a jiných praktikách literárnosti, na velké, historicky ukončené, a přece nesmírně živé čínské klasické literárnosti. Úplně rozhodující však bylo až Průškovo čtení té literatury a jeho překlady, to byla strhující zkušenost. Postupná orientace na „starou“ literaturu tím vším byla daná. Mým prvním velkým tématem a posléze překladem byli *Literáti a mandaríni*, velký satirický, či spíš ironický román z poloviny 18. století, z vrcholného období čínského „pravidelného románu“ (zhanghui xiaoshuo).

O nějakém opravdovém vztahu české literatury k čínské se dá v podstatě mluvit až s koncem 19. a počátkem 20. století. A paradoxně nejsilnější a nejhlouběji inspirující vztah spočíval v „objevu“ právě té staré čínské literatury a umění; ty dvě věci se dají v čínském případě od sebe těžko odloučit. Objev této tak jiné literatury a tak jiného umění, to byl celozápadní fenomén, přičemž každá ze západních národních a regionálních kultur to prožívala tak trochu po svém a jinými cestami, z jiných pramenů. Společný byl šokující zážitek z čistého čínského lyrismu s jeho ústřední lyrickou formulí v krátké pravidelné básni, stejně jako zážitek z čisté tušové malby a tušové kaligrafie. Ale za tím prožitkem jiného estetického vidění světa se začal rozvíjet a prohlubovat evropský (západní) metatext čínského myšlení—filosofie, které stálo za těmi literárními a uměleckými fenomény a živilo je.

Multižánrovost svých překladů odůvodňujete tím, že jste chtěl „ukázat českému čtenáři, z čeho pramení vyprávěcí síla čínských romanopisců“. Můžete tuto sílu nějak představit?

Už moje disertace měla na tu dobu zvláštní titul, *Umělecké postupy klasického čínského románu: Rulin waishi (Literáti a mandaríni)*. Kdo znal Šklovského a další formalisty, hned věděl, která bije. Průšek ho dobře znal. A tak mi taky za oponenta vybral Mukařovského. Všechno to bylo o způsobu vyprávění a té zvláštní formuli narativity, kterou středověká čínská novela a čínský novověký román představují. Já se bytostně vzpíral té původní Průškově tezi o převážném a vytrvalém vlivu populárních (lidových) vypravěčů (z tržišť a bazarů) jako výsostných tvůrcích této narativity a o literátech, redaktorech a vydavatelích románů jako až o těch druhých, kteří přišli po nich, aby osvědčili svou jinou alternativní kreativitu; ovšem vynikající kreativitu, která si postupně vytvářela svůj vlastní subjektivní svět toho pozdějšího románu, který s těmi lidovými vypravěči měl pramálo společného. Celá čínská literatura je v podstatě nemyslitelná bez téhle vrstvy, bez téhle třídy literátů. A samozřejmě bez toho zakládajícího a nikdy nekončícího, všechno prostupujícího lyrismu.

Poznat myšlení těchto lidí mi připadlo jako zcela nezbytná podmínka hlubšího čtení těch dalších románů, které jsem měl v plánu. A tak jsem se obrátil k sebereflexi té jejich literárnosti, četl jsem a studoval knihu, která byla už na přelomu 5. a 6. století vlastně takovou obrovskou bilancí té literárnosti (*Duch básnictví řezaný do draků*), žádné dějiny, ale bilance žánrů a stylů, cosi jako obrovské nadechnutí se

před Velkou Generací Tangů a tím vším, co ještě mělo přijít. Četl, studoval a posléze překládal. Protože nejlepší čtení je čtení překladem!

Takhle vznikla i *Kniha mlčení,* soustředěný pokus ukázat českému čtenáři zdroje té poezie a všeho dalšího, co je za tím, ukázat mu tu krajinu za krajinou, to slovo za slovem. Umění číst a umění psát jedno jsou. Autor pozoruhodného *Umění číst*, velkého komentáře ke *Slivoni ve zlaté váze*, to vyjádřil lapidárně: těch sto kapitol je jedna kapitola, kdo to čte jinak, čte špatně, v každé epizodě, v každém detailu je vše. Ale základ toho myšlení je už v *Knize proměn*, ne příčina a následek, ale náhoda a situace.

Má čínská kultura nějaký přínos pro naši českou (popř. jaký)?

Takhle byste se snad ani neměla ptát. V české moderní kultuře potkáte tu čínskou stopu na každém kroku, ohlasy čínské filosofie tu byly a jsou živé, možná ještě živější než v jiných západních zemích. Největší čeští básníci byli fascinováni a inspirováni čínským lyrismem, někteří zblízka, překladem, parafrází. Holan, Hrubín, Hiršal, Vladislav. Jiní její obdivovatelé se k jejímu překladu prostě neodhodlali, třeba Jan Skácel, který má jinak čínský vliv v sobě zapuštěný až ke kořenům; Jiří Kolář, zázrak. A vezměte výtvarné umění, malíře Kubu, Fillu, Sklenáře, Boštíka, Grygara, Malicha, Mertu, sběratele Chytila, jehož zásluhou patří pražská (dříve zbraslavská) sbírka Národní galerie v mnoha ohledech v Evropě k tomu nejlepšímu, co tu máme.

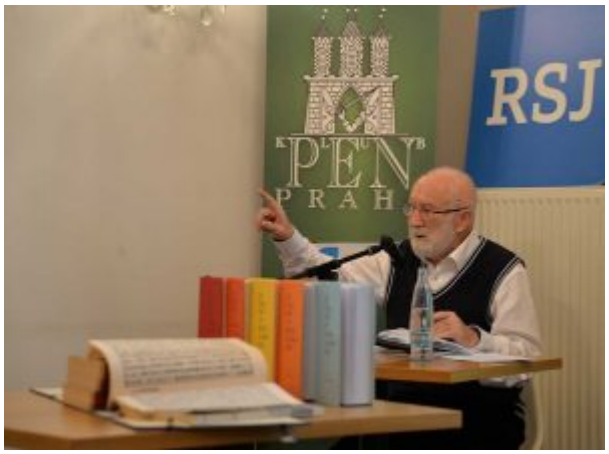

Co je na překladu čínské literatury (popř. překladu obecně) nejobtížnější?

Na každém překladu, a na čínském zvlášť, je nejtěžší jej odevzdat. O překladu obecně, o překladu ze staré čínštiny pak zvláště, platí, že je to mezní a nikdy nekončící způsob čtení. A ještě něco. Překládám svůj poslední čínský román *Slivoň ve zlaté váze*, a co bylo nejtěžší? Najít ten jazyk, tu řeč, to řečové gesto, které ten román dělá tím, čím je. Ten překlad je na naše poměry obrovský, stokapitolový, takže úhrnem tisíce stran, a já ten román překládám na pokračování (teď jsem v tom sedmém desetikapitolovém svazku). Ta zrada je v tom, že jak to na začátku vrhnete, tak už to musíte držet, to se nedá měnit za pochodu. A tak mi dalo dost práce a rozvažování, kam to posadit. A jestli to bude fungovat. Dokonce jsem si i proto dal jeden malý bytostně spřízněný erotický románek na zkoušku (*Meditační rohožky z masa*, jen dvacet kapitol), abych si to na tom ověřil a měl to zažité. Nabral jsem zdržení, ale stálo to za to.

Ve svém proslovu jste řekl, že pro Číňany byla jejich literatura způsobem nejhlubšího sebepoznání. Můžete tuto myšlenku rozvést?

Ona i ta úžasná věčná lyrika těch největších básníků je cosi jako nekonečný deník těch lidí, jejich svědectví, jejich nahlédnutí do věčnosti, ale do věčnosti tady a teď, protože i ta věčnost je jedinečná. Tak jako každá stopa tuše! Ale já, když jsem to říkal, jsem měl samozřejmě na mysli hlavně ten román *Slivoň ve zlaté váze*. Rusové mají pěkný termín „razoblačitělnyj roman“, to sedí, ale kam se hrabou na Číňany.

Ti takový krásný termín sice nevymysleli, ale mají *Slivoň ve zlaté váze.* Zlom, román totálního sebeodhalení, odkrytí sebe samých, sebezpyt se vším všudy. Na konci 16. století vzniklo geniální dílo, s kterým mají Číňané dodnes potíže je vydat: nejdřív úžas, pak index, a ještě lépe ohnivou hranici, dneska nejčastěji taková ta umravňující cenzura. A přes to všechno neznám národ, který dokázal sám na sebe takhle nahlédnout – a říct to!

rozhovor vedla Šárka Kadavá

úvodní foto: foto: Jan Bartoš

související:

Zpráva na stránkách ministerstva kultury

Videoreportáž České televize

Děkovný projev prof. Oldřicha Krále

Olga Lomová: Podvratná čínská poezie a hranice české solidarity – Deník Referendum